

ZOMERAVOND TREK OVER KAMERIK

Johan Barth

Heerlijk in de tuin buiten zitten en tegelijkertijd leuk vogelen. Het is een beproefde combinatie. Menige vogelaar heeft op die manier een overtrekkende visarend, rode of zwarte wouw waargenomen. Wat minder bekend is, is dat verrassende soorten niet alleen in de warme uurtjes overdag overvliegen, maar ook op de lange zomerse avonden.

Met name in het westelijke deel van de provincie Utrecht is er met enig geduld best wat leuks te beleven. Het zijn dan niet de roofvogels, maar meeuwen, eenden en steltlopers die voor verrassingen zorgen. De natte en platte delen van onze provincie worden gebruikt door pleisteraars, en over de westkant van de provincie loopt de trekbaan vanaf Flevoland. Een bekende telpost voor zomeravondtrek in de buurt van het werkgebied van de Vogelwacht Utrecht is telpost "Vijfhoek" aan het IJmeer bij Diemen.

Waarnemingen

Sinds begin 2003 woon ik in Kamerik, een dorpje midden in het Utrechtse Veenweidegebied. In het goede gebied dus. Ik was benieuwd wat daar zou vliegen. Dit artikel doet verslag van mijn waarnemingen in de zomer van 2003. Ik ben echter niet systematisch aan het tellen geweest. Alle waarnemingen zijn gedaan terwijl ik gezellig met mijn vrouw wat zat te drinken of tijdens het lezen van een goed boek. Er waren avonden dat ik meer naar de lucht dan naar de letters keek.

Alle vogels heb ik op het gehoor of met het blote oog ontdekt. Ik heb zeker zwijgende en hoogvliegende groepen gemist. Bij de zomeravondtellingen in Diemen vliegen veel groepen vogels zo hoog dat ze alleen door systematisch turen door de kijker ontdekt worden. Nog een voorbehoud is dat ik niet alles heb opgeschreven. Kieviten, wilde eenden e.d. heb ik gewoonlijk niet genoteerd omdat er teveel lokale verplaatsingen waren. En ook meeuwen heb ik niet altijd vermeld, omdat ik gezien de richting (zuidzuidoost) vermoedde dat het om slaaptrek ging. Bovendien zou ik als ik ze wel opschreef, niet meer aan lezen en een fatsoenlijk gesprek toegekomen zijn. Wat uiteindelijk wel in de boeken terecht kwam, staat in tabel 1.

Soortbespreking

Over een aantal soorten wil ik een paar losse opmerkingen maken.

Wulp

Een van de eerste trekkers in de zomer is altijd de wulp. Zo ook over Kamerik. Bijvoorbeeld op 15 juni 19 wulpen om 21.00 uur. Of veel vroeger in de avond om 19.30 uur 9 wulpen naar WZW op 27 juni. Misschien zijn de vroege vogels vlakbij uit de polders vertrokken en hebben de vogels die later in de avond vliegen er al een lange ruk op zitten. Zeker weten kun je dit natuurlijk niet. De vogels moeten dan ongeveer gelijktijdig vertrokken zijn.

Groenpootruiter

Zeer opvallend zijn de enorm grote aantallen groenpootruiters die over mijn tuin vlogen. Het waren er 295, verspreid over drie waarnemingen: twee groepen van

respectievelijk 230 en 64 exemplaren en nog een los exemplaar. Vooral de groep van 230 is uitzonderlijk groot. Om een idee te krijgen: deze ene groep is groter dan het zomeravondtotaal van Diemen in 2003 (193 vogels). Overigens heeft men daar eens een groep van 430 exemplaren gehad (op 7 augustus 1982). Normaal varieert de groeps grootte van enkelen tot vele tientallen (LWVT/SOVON, 2002).

Datum	Soort	Aantal	Richting	Tijdstip
15-6	wulp	19	ZW	21.00
27-6	reuzenster	1	ZW	21.10
27-6	wulp	9	WZW	19.30
6-7	groenpootruiter	1	ZZO	19.40
6-7	grutto	2	O	20.30
31-7	lepelaar	10	ZZW	20.45
31-7	blauwe reiger	5	ZZW	20.45
31-7	groenpootruiter	230	ZZW	21.00
2-8	regenwulp	13	WZW	20.30
2-8	kievit	3	ZW	20.50
2-8	wulp	?	(W)	20.50
10-8	groenpootruiter	64	ZZW	20.30
11-8	kleine mantelmeeuw	2	ZZO	20.35
15-8	Jan van Gent	1	ZZO	20.30
15-8	kleine mantelmeeuw	20	ZZO	20.30
16-8	kievit	1	ZZO	19.15
16-8	watersnip	1	ZW	20.30
25-8	kleine mantelmeeuw	10	ZZO	20.25
25-8	witgat	?	(Z)	20.10
14-9	blauwe reiger	5	ZZW	18.45
14-9	blauwe reiger	9	ZZW	19.30
21-9	pijlstaart	15	ZW	20.15

Tabel 1 Zomeravondtrek over Kamerik in 2003 (atlasblok 31-45-22).

De groepen over Kamerik kwamen op 31 juli om 21.00 uur en 10 dagen later om 20.30 uur langs. Dat bracht me bij de vraag hoe laat deze vogels van hun pleisterplaatsen vertrokken zijn. Steltlopers vertrekken 's avonds vaak rechtstreeks vanuit de Waddenzee naar het zuiden (LWVT/SOVON 2002). Nu is in de boeken niet direct een treksnelheid van steltlopers te vinden. Voor kleinere zangvogels (vink en graspieper) ligt de snelheid gemiddeld rond de 25-30 km/uur. Steltlopers, zeker de wat grotere zoals groenpootruiters, vliegen aanmerkelijk sneller. Afhankelijk van de omstandigheden (voor-/tegenwind) kunnen ze waarschijnlijk snelheden van 85 à 100 (mogelijk zelfs 120) km/uur halen (med. Guus van Duin, via Arjan Boele). Aangezien de omstandigheden beide dagen vrij gunstig waren (wind NW 1 à 2 Bft), zal de snelheid in de buurt van een kleine 100 km/uur hebben gelegen. De afstand van de Friese Waddenzeekust naar Kamerik is zo'n 140 km, dus - als ze daar zijn vertrokken - zullen de groenpoten er zo'n anderhalf uur over hebben gedaan. De groep van 31 juli is dan bij benadering om 19.30 uur vertrokken en de groep van 10 augustus om 19.00 uur.

Krenten tussen de meeuwen

Meeuwen heb ik nauwelijks meegenomen in mijn tellingen. Toch brachten de langstreckende meeuwen een tweetal spectaculaire krenten in de pap mee. De eerste was een reuzenster die op 27 juni richting het zuidwesten met de kokmeeuwen meevloog. De waarneming is in meerdere opzichten uitzonderlijk. Waarnemingen van reuzensterns in het binnenland zijn erg schaars, zeker buiten het plassen- en rivierengebied. Ook is de waarneming vroeg of juist laat in het jaar. Hij valt een beetje tussen de twee hoofdtrekperiodes in. Voor de kritische lezer geef ik dus maar even een beschrijving.

Wulp – Gerard Bogaert

De vogel viel me tussen de kokmeeuwen op door zijn afwijkende manier van vliegen: als een stormmeeuw met te lange en te spitse vleugels, een kort lichaam, en een vleugelslag die te soepel is voor een meeuw en te rustig voor veel andere sterns. Witte onderdelen, lichtgrijze bovenzvleugel en mantel (tint ongeveer als kokmeeuw). Bovenhandvleugel met donkere toppen handpennen (gecontroleerd om bijvoorbeeld adulte zwartkopmeeuw uit te sluiten). En natuurlijk de forse rode snavel en zwarte kopkap op alleen de bovenzijde van de kop. Verder donkere onderkant van handvleugel, sterk contrasterend met bovenzijde. Minder contrasterend met onderzijde armvleugel in verband met lichtval (schaduw).

De tweede krent was minstens net zo bijzonder. Ditmaal vloog er een groep "grote meeuwen" over in zuidzuidoostelijke richting. Omdat ik die niet iedere dag over mijn huis zag, controleerde ik de groep met de kijker. Allemaal kleine mantels en tot mijn verbijstering als laatste een "meeuw" met een dikke blauwgrijze snavel...

een Jan van Gent! Ik had hem pas vrij laat in de kijker, dus in de 30 seconden die me nog restten voordat de groep over de nok van de huizen verdwenen was, checkte ik nog snel de volgende kenmerken, ongeveer in deze volgorde: brede wigvormige staart, donkerdere bovenzijde van de kop (hoort geel te zijn, maar door het al wat minderende licht oogde het grijsig), soepele gelijkmatige maar voor zijn grootte vrij snelle vleugelslag, zwarte bovenzijde van de handvleugel, op de onderzijde van de handvleugel ook enig zwart en bovenzijde van de armvleugel ook nog een paar zwarte vlekjes, maar ik weet niet meer precies waar en hoeveel, het ging ook allemaal zo snel... Enfin, een adulte Jan van Gent. Zomaar op een zomeravond tijdens de koffie over mijn achtertuin!

De Jan van Gent is zeldzaam in het binnenland. Meestal betreffen het door storm afgedreven of verzwakte vogels. Van beide leek geen sprake te zijn. Het was warm zomerweer met een heel zachte wind uit noordelijke hoek. Wel werden deze dagen langs de kust recordaantallen Jan van Genten waargenomen. Op 12 augustus werden vanaf het havenhoofd in Scheveningen 807 naar zuid en 54 naar noord vliegende vogels gezien. De vraag blijft natuurlijk hoe de Amerikaanse vogel in het binnenland verzeild is geraakt. Als de vogel in rechte lijn is gevlogen, moet hij ergens bij IJmuiden, via het Noordzeekanaal misschien, het binnenland ingevlogen zijn. Overigens lijkt het mij waarschijnlijker dat de vogel via het IJsselmeer binnen is gekomen.

Overig

Leuk waren verder nog de tien lepelaars die in een groep met vijf blauwe reigers langskwamen en de 15 pijlstaarten. Slechts eenmaal heb ik grutto's waargenomen. Gezien het feit dat de vogels naar oost vlogen, ga ik er vanuit dat het geen wegtrek, maar slaaptrek betrof. Verder nog de opmerking dat er niet alleen eenden, steltlopers, meeuwen en reigers vliegen. Er is ook "zomeravond-zangvogeltrek". In het geval van mijn tuin in Kamerik betroffen het vooral groepjes witte kwikstaarten op sommige avonden.

Tot slot

Het mag duidelijk zijn dat het loont om op zomeravonden lekker buiten te zitten. Voor de vogels alléén zou ik het niet doen, daarvoor vliegt er net te weinig. Maar een open oog en gespitste oren kunnen toch voor leuke verrassingen zorgen. Goede avonden zijn die avonden waarvoor de weersverwachting flink koudere minimumtemperaturen geeft dan de voorafgaande dagen, en waarop de wind een noord-component heeft. De vogels hebben dan de wind in de rug. De spectaculaire avonden waren eigenlijk zonder uitzondering heldere avonden met een zacht briesje uit noordoost. Zelf ben ik vaak nog even een half uur blijven zitten met een jas aan terwijl alle burens al naar binnen waren. Tja, en verder heb je een portie geluk nodig. Ik ben benieuwd wat er in 2004 overvliegt.

Met dank aan Arjan Boele.

Literatuur

LWVT/SOVON, Vogeltrek over Nederland 1976-1993. Schuyt & Co, Haarlem, 2002.